

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

Sprawozdanie z konferencji poświęconej pamięci Profesor Aurelii Nowickiej „Koncepcja prawa podmiotowego a potrzeby współczesnego obrotu prawnego”, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 18 października 2024 r.

W dniu 18 października 2024 r. w Auli Lubrańskiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się konferencja poświęcona pamięci prof. dr hab. Aurelii Nowickiej pt. „Koncepcja prawa podmiotowego a potrzeby współczesnego obrotu prawnego”. Przedwczesna śmierć Profesor Aurelii Nowickiej (1953–2021) nie pozwoliła na przygotowanie Księgi Pamiątkowej. Wdzięczność uczniów i współpracowników Profesor zaowocowała jednak konferencją inspirowaną Jej dorobkiem naukowym, koncentrującym się wokół badań nad prawem cywilnym i prawem własności intelektualnej.

Gospodarzem konferencji był Wydziału Prawa i Administracji UAM, a partnerem – Kancelaria Sołtysiński, Kawecki & Szlęzak. Patronat nad konferencją objęły Polska Izba Rzeczników Patentowych oraz Wielkopolska Izba Adwokacka. Partnerstwo i patronat wpisały się w zainteresowania naukowe Profesor Nowickiej oraz propagowaną przez nią ideę praktycznego wymiaru stosowania prawa.

W skład komitetu organizacyjnego konferencji weszli profesorowie UAM: dr hab. Jakub Kępiński, dr hab. Katarzyna Klafkowska-Waśniowska oraz dr hab. Agnieszka Pyrzyńska.

Konferencję otworzył Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UAM, prof. dr hab. Tomasz Nieborak. Witając licznie zebranych gości, przywołał pamięć o Profesor Aurelii Nowickiej jako wybitnej badaczce prawa cywilnego i prawa własności intelektualnej, wychowawczyni wielu pokoleń prawników. Nawiązując do wystroju Auli Lubrańskiego, prof. Nieborak przywołał tradycje akademickie i wysokie standardy rzetelności naukowej, tak bliskie zmarłej Uczonej.

Profesor Nowicką wspominali również prof. dr hab. Adam Olejniczak – Kierownik Katedry Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego Wydziału Prawa i Administracji UAM oraz pani Elżbieta Piątkowska – Dziekan Okręgu Wielkopolski Polskiej Izby Rzeczników Patentowych w latach 2005–2021. Mecenas Szymon Gogulski, przedstawił Kancelarii Sołtysiński, Kawecki & Szlęzak, odczytał list skierowany przez prof. Stanisława Sołtysińskiego do uczestników konferencji. Prof. Sołtysiński ze swadą wspominał długoletni okres współpracy z Profesor Nowicką, Jej talent do łączenia głębokiej wiedzy merytorycznej z umiejętnościami

dydaktycznymi oraz elegancją, która pozwalała ją uznawać za prawdziwą damę nietolerującą wulgarności czy złych manier.

Podczas konferencji odbyły się trzy panele, w ramach których zagadnienie prawa podmiotowego było odnoszone do różnych obszarów współczesnego obrotu prawnego. Tematyka paneli była inspirowana szerokim dorobkiem Profesor Aurelii Nowickiej, z uwzględnieniem różnorodnych aspektów dyskusji nad koncepcją praw podmiotowych i ochroną praw wyłącznych.

Panel pierwszy *Między kategorią praw podmiotowych na dobrach niemajątkowych a praw na dobrach niematerialnych* dotyczył tematyki prawa podmiotowego w ujęciu teoretycznym oraz nowych zjawisk obrotu prawnego i próby ich kwalifikacji przy użyciu wskazanej kategorii.

Temat *Prawo podmiotowe w ujęciu teoretycznym* podjął prof. dr hab. Marek Smolak z UAM. W swoim wystąpieniu referent koncentrował się wokół związków między teorią prawa a dogmatyką cywilnoprawną. W ocenie prof. M. Smolaka sam prawodawca przyznaje, że źródłem praw podmiotowych jest wolność jednostki. Należy ponadto przyjąć, że elementem definicji prawa podmiotowego są interesy podmiotu, ujmowane funkcjonalnie, w powiązaniu z uznawanymi wartościami. Do decyzji ustawodawcy należy rozstrzygnięcie, jakie interesy chronić oraz w jaki sposób rozgraniczać interesy grupy od interesów podmiotu. Referent stwierdził, że z definicji prawa podmiotowego silnie powiązana jest kwestia podmiotowości prawnej. Nie jest wykluczone, że przyjmowany obecnie antropocentryzm prawny zostanie zweryfikowany poprzez przyjęcie – w drodze wyjątku – podmiotowości prawnej o nieosobowym charakterze. Niezależnie jednak od rozwiązań przyjmowanych przez ustawodawcę, według prof. M. Smolaka należy przyjąć, że pojęcie prawa podmiotowego jest wciąż efektywne dla obrotu prawnego.

Drugi referat *Potrzeba badań nad pojęciem cywilnoprawnych praw podmiotowych oderwanych od rzeczy* wygłosiła prof. UAM dr hab. Agnieszka Pyrzyńska. W ocenie referentki co najmniej dwa względy przemawiają za potrzebą dalszych badań dotyczących cywilnych praw podmiotowych. Po pierwsze, w przypadku praw podmiotowych o utrwalonym statusie (np. prawa podmiotowe na dobrach osobistych) badania te mogą służyć doprecyzowywaniu treści prawa. Po drugie, instytucja prawa podmiotowego jest przydatna przy kwalifikacji nowych sytuacji prawnych (np. związanych z prawami pacjenta czy z danymi osobowymi). Zdaniem prof. A. Pyrzyńskiej badania dotyczące praw podmiotowych powinny być prowadzone z uwzględnieniem kategorii przedmiotu tego prawa. Element ten jest użyteczny, a w wielu przypadkach nieodzowny, dla opisu poszczególnych sytuacji prawnych w prawie cywilnym. Należy przy tym uwzględnić, że obok przedmiotów materialnych zasadne jest wyróżnienie kategorii przedmiotów niematerialnych oraz przedmiotów o mieszanym, niematerialno-materialnym charakterze. Tym samym kategoria rzeczy jest tylko jedną z kategorii przedmiotów praw podmiotowych i brak jest uzasadnienia, aby stanowisko wypracowane na tle analizy praw rzeczowych odnosić, bez głębszego rozważenia, do praw podmiotowych typu bezwzględnego nieodnoszących się do rzeczy.

Referat *Prawa pacjenta jako prawa podmiotowe* wygłosiła dr hab. Beata Janiszewska z Uniwersytetu Warszawskiego. Referentka wskazała, że instytucja praw pacjenta została wprowadzona do polskiego systemu prawnego w 1992 r. ustawą o zakładach

opieki zdrowotnej. Ustawodawca unormował wówczas pięć praw pacjenta (art. 19 tej ustawy), nie określił jednak podmiotu, na którym miałyby ciążyć obowiązki odpowiadające poszczególnym prawom. Przedmiot tych praw był niejednorodny; niektóre z nich miały charakter majątkowy, inne nawiązywały do systemu ochrony dóbr osobistych. Spoiwem łączącym prawa pacjenta był kontekst sytuacyjny ich przysługiwania – w sytuacjach związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych. W ocenie referentki regulacja miała charakter gwarancyjny, a jej celem była standaryzacja zachowań względem pacjenta we wszystkich zakładach opieki zdrowotnej w kraju. W wyniku ewolucji systemu prawnego (w 1997 i w 2008 r.) ustawodawca wskazał wyraźnie, że podmiotem stosunku prawnego związanego z prawami pacjenta jest podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych, a także przyznał pacjentom roszczenie ochronne przysługujące w razie zawinionego naruszenia określonych praw pacjenta o zapłatę odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę na podstawie art. 448 Kodeksu cywilnego. Zdaniem dr hab. B. Janiszewskiej w obecnym stanie prawnym odnośnie do każdego prawa pacjenta należy dokonywać odrębnej kwalifikacji cywilnoprawnej, uwzględniającej cechy i treść danego prawa. Konsekwencją uznania prawa pacjenta za cywilnoprawne prawo podmiotowe może być stwierdzenie, że w danym przypadku sytuacja prawna pacjenta jest chroniona nie tylko *ex post*, przede wszystkim poprzez przyznanie świadczenia o funkcji kompensacyjnej, ale również *ex ante*, w tym poprzez żądanie efektywnego wykonania danego prawa podmiotowego.

Czwarty referat pt. *Problematyka praw podmiotowych do danych osobowych* wygłosiła dr hab. Joanna Taczkowska-Olszewska, profesor Politechniki Bydgoskiej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich. Zdaniem referentki, na gruncie ogólnego rozporządzenia o ochronie danych z 2016 r. (dalej „RODO”) pojawia się wątpliwość, kto jest beneficjentem ochrony danych osobowych, w szczególności, czy jest nim osoba fizyczna. W ocenie prof. J. Taczkowskiej-Olszewskiej można przyjąć, że głównym celem RODO nie jest ochrona osób fizycznych w aspekcie danych osobowych, ale zapewnienie swobodnego przepływu tych danych na zasadach określonych w rozporządzeniu. Zdaniem referentki oznacza to, że w przypadku danych osobowych zasadne jest wyróżnienie prawa do ochrony tych danych, przysługującego osobie fizycznej, oraz prawa do przetwarzania tych danych, przysługującego administratorowi oraz innym podmiotom określonym w RODO. Charakter dóbr, jakimi są dane osobowe, wymaga więc odrębnego podejścia.

Drugi panel konferencji poświęcony został zagadnieniom praw własności intelektualnej i ich ewolucji w świetle zmian gospodarczych i technologicznych w Polsce.

Wprowadzenie do tematyki panelu przedstawiła prof. UAM dr hab. Katarzyna Klafkowska-Waśniowska, następczyni Profesor Nowickiej w kierowaniu Zakładem Prawa Europejskiego. Prof. K. Klafkowska-Waśniowska wskazała, że tytuł konferencji zwiastuje z jednej strony pracę u podstaw: nad koncepcją prawa podmiotowego, a z drugiej pytanie o stosowanie regulacji prawnych lub o ich zmianę w świetle wyzwań gospodarczo-technologicznych. Oba wątki można uznać za znamienne dla twórczości naukowej Profesor Aurelii Nowickiej. Ze względu na obszar zainteresowań Profesor Nowickiej tematy wybrane przez organizatorów konferencji mogą jedynie przybliżyć główne wątki w zakresie prawa własności przemysłowej i prawa

autorskiego. W ocenie moderatorki należy jednak stwierdzić, że prawo własności intelektualnej, obok rozwijanych przez Profesor Nowicką zainteresowań z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego, przez wiele lat było trzonem spajającym zainteresowania naukowe pracowników kierowanej przez nią jednostki.

Paneliści podjęli wątki osnute na kanwie szerokiego dorobku Profesor Aurelii Nowickiej. Dość tu wspomnieć Jej pracę doktorską na temat umowy o dokonanie projektu wynalazczego (Poznań 1990), rozprawę habilitacyjną dotyczącą prawnautorskiej i patentowej ochrony programów komputerowych (Warszawa 1995) oraz obszerne i liczne publikacje dotyczące systemów ochrony patentowej, żeby dostrzec, jak wyraźnie obecne w dorobku naukowym Profesor były wątki wyzwań gospodarczych i technologicznych.

Pierwszy referat w panelu wygłosił prof. UAM dr hab. Rafał Sikorski, podejmując – niezwykle doniosły dla Profesor Aurelii Nowickiej – temat patentu o skutku jednolitym (*Jednolity patent europejski – rzecz o tym, że nie taki diabeł straszny, jak go malują*). Kwestia przystąpienia Polski do wzmocnionej współpracy w zakresie patentu o skutku jednolitym budziła i nadal budzi spory i dyskusje. Stąd referent słusznie zadał pytanie, czy przez minionych dziesięć lat okoliczności zmieniły się na tyle, aby racjonalnie pożądana była zmiana polskiego stanowiska w tej kwestii. Prof. R. Sikorski przedstawił wiodące poglądy doktryny zagranicznej oraz interesujące statystyki w zakresie zgłoszeń. Kluczowa pozostaje kwestia, w jaki sposób rozwijać się będzie orzecznictwo Jednolitego Sądu Patentowego i na ile atrakcyjny będzie system ochrony w ramach patentu o skutku jednolitym. Swoje wystąpienie referent zakończył pytaniem, co dziś o patencie o skutku jednolitym mogłaby myśleć Profesor Nowicka. Nie imputując odpowiedzi, prof. Sikorski podkreślił, że z całą pewnością Profesor byłaby wnikliwą obserwatorką praktyki udzielania patentów o skutku jednolitym i rozwijającego się orzecznictwa.

Kolejny referat również dotyczył zagadnień z zakresu prawa własności przemysłowej. Prof. dr hab. Krystyna Szczepanowska-Kozłowska z UW podjęła temat wspierania innowacyjności na uczelniach wyższych oraz transferu innowacyjnych rozwiązań z nauki do sektora gospodarki. Już tytuł wystąpienia: *Nieudane spotkanie nauki i biznesu czyli o barierach transferu uniwersyteckiej innowacji*, wskazywał na sceptycyzm i pragmatyzm referentki w ocenie aktualnie obowiązującej regulacji. Prof. K. Szczepanowska-Kozłowska krótko przedstawiła modelowe rozwiązania dotyczące transferu innowacji, wskazując na liczne niedostatki w tym zakresie. Konkluzje w zakresie ram prawnych nie pozostawiały wątpliwości, iż niezbędne są fundamentalne zmiany prawne, w tym wyjaśnienie wątpliwości co do relacji między ustawą – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce a regulacjami w zakresie ochrony własności intelektualnej.

Tematykę stosowania prawa autorskiego i praw pokrewnych podjął dr hab. Michał Wyrwiński z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Referat *Nieodwołalna zgoda na korzystanie z wizerunku* nawiązywał do zainteresowań Profesor Aurelii Nowickiej w obszarze ochrony dóbr osobistych oraz stosowania ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tym razem w zakresie prawa do wizerunku. Na tle problemu wyrażonego w temacie wystąpienia referent dokonał szczegółowej analizy regulacji dotyczącej zezwolenia na rozpowszechnianie wizerunku w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, uwzględniając historyczny aspekt

i rozwój regulacji. Przeprowadzone rozważania stanowią cenny wkład w kontekście komercjalizacji wizerunku i rozwoju nowych technologii.

Czwarty referat pt. *Ludzkie autorstwo – czy możliwa jest zmiana paradygmatu?* wygłosiła prof. dr hab. Katarzyna Grzybczyk z Uniwersytetu Śląskiego. Wystąpienie to było silnie powiązane z problematyką rozwoju technologicznego. W tym zakresie warto przypomnieć, iż Profesor Aurelia Nowicka była autorką fundamentalnych rozważań w zakresie podmiotu praw autorskich i pokrewnych. Prof. K. Grzybczyk, badając rozwój systemów generatywnej sztucznej inteligencji, przedstawiła swoje prognozy dotyczące autorstwa wytworów generowanych przez sztuczną inteligencję oparte na analizie dotychczasowych decyzji, orzeczeń, postanowień różnych właściwych instytucji oraz zarysowujących się i wdrażanych praktyk. Referentka podkreśliła centralną pozycję praw twórcy jako człowieka, krytycznie podsumowując koncepcję przyznania praw autorskich do wytworów sztucznej inteligencji, jak również koncepcję współautorstwa człowieka i sztucznej inteligencji.

Trzeci panel konferencji poświęcono polskiemu prawu zwalczania nieuczciwej konkurencji. Zagadnienie to zostało poruszone w związku z 30-letnim obwiązaniem nowej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16 kwietnia 1993 r. (dalej „ZNKU”).

Dr Igor B. Nestoruk z UAM w referacie pt. *Prawo podmiotowe w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji – efemeryda czy użyteczny konstrukt?* podniósł, że konstrukcja prawa podmiotowego towarzyszy polskiemu prawu zwalczania nieuczciwej konkurencji już od momentu przyjęcia pierwszej polskiej ustawy z dnia 2 października 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. W projekcie ustawy zaproponowano oparcie wszechstronnej ochrony przed nieuczciwą konkurencją na prawie majątkowym bezwzględnym (druk sejm. Nr 2448 z 1926 r.). Przedmiotem tego prawa miało stać się przedsiębiorstwo traktowane jako dobro niematerialne. Jak jednak podkreślił referent, odwołanie się do takiej konstrukcji, nawiązującej do rozwiązań występujących wówczas na gruncie prawa niemieckiego oraz francuskiego, okazało się sporne już na etapie dyskusji nad projektem ustawy z 1926 r. Niemniej jednak w jej finalnie przyjętej wersji rozpoznać można wyraźne elementy prawa podmiotowego w postaci choćby „żądania, aby inny przedsiębiorca (konkurent) nie wdzierał się w jego klientelę” (art. 1 ust. 1 ustawy z 1926 r.). Dr I. Nestoruk podniósł, że dyskusja, jaka toczyła się nad konstrukcją przyjętą w tej pierwszej ustawie, nie doczekała się analogicznej kontynuacji na gruncie współcześnie obowiązującej ustawy ZNKU. Jego zdaniem, brzmienie przepisów obowiązującej ustawy wydaje się sugerować, że obecnie ustawodawca wychodzi z odmiennego założenia tak odnośnie do celu, jak i do metody cywilnoprawnej ochrony przed zjawiskiem nieuczciwej rywalizacji rynkowej. Czy takie rozwiązanie oznacza zerwanie z ujęciem ukształtowanym w okresie międzywojennym? Zdaniem dr. I. Nestoruka poszukiwanie odpowiedzi na to pytanie powinno być także pretekstem do prześledzenia ewolucji prawa konkurencyjnego, jak i (fragmentarycznej) harmonizacji prawa dokonującej się w efekcie rozwoju prawa Unii Europejskiej.

W drugim referacie pt. *Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa – czy ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji jest źródłem praw podmiotowych bezwzględnych?* prof. UŁ dr hab. Beata Giesen odniosła się do regulacji przyjętej w art. 11 ZNKU. Dotyczy ona ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa, a jej obecne brzmienie jest wynikiem

implementacji dyrektywy 2016/943 z 8 czerwca 2016 r. w sprawie ochrony niejawnego know-how i niejawnych informacji handlowych (tajemnic przedsiębiorstwa) przed ich bezprawnym pozyskiwaniem, wykorzystywaniem i ujawnianiem. Zdaniem prof. B. Giesen zasadniczym problemem jest przesądzenie, czy wykorzystywanie tajemnicy przedsiębiorstwa, stanowiące element czynu nieuczciwej konkurencji, powinno być chronione prawem podmiotowym. Zdaniem referentki należy uznać, że obecnie przyjęta regulacja stanowi źródło prawa podmiotowego. Wniosek taki można konstruować, biorąc pod uwagę kilka elementów. Po pierwsze, ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa jest podobna do ochrony praw własności intelektualnej. Po drugie, art. 11 ZNKU określa zakres ochrony i jej granice. Po trzecie, prawo to przynależy do określonego podmiotu. W konsekwencji podmiot uprawniony może żądać, aby osoby trzecie powstrzymały się od ingerencji w sferę jego wyłączności. W podsumowaniu prelegentka uznała, że na tle innych praw podmiotowych to właśnie konstrukcja ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa najpełniej odpowiada modelowi prawa bezwzględnego.

Temat *Ochrona praw podmiotowych i ochrona interesu przedsiębiorcy w prawie nieuczciwej konkurencji* podjął dr hab. Paweł Podrecki, prof. Instytutu Nauk Prawnych PAN. Referent zwrócił uwagę na różnice pomiędzy prawami własności intelektualnej a prawem zwalczania nieuczciwej konkurencji. Podkreślił, że zasady przyjęte w ZNKU opierają się na ochronie uzasadnionych interesów gospodarczych. Nie jest to ochrona związana z prawami podmiotowymi, w szczególności z prawami wyłącznymi. Przedmiotem ochrony są bowiem interesy uczestników rynku, którym zagraża lub które narusza nieuczciwe zachowanie konkurenta. Następnie prof. P. Podrecki odniósł się do klauzuli generalnej zawartej w art. 3 ZNKU, która wprowadza uniwersalny zakaz nieuczciwej konkurencji i pozwala na rozszerzające kształtowanie znamion tzw. nienazwanych czynów nieuczciwej konkurencji. Powołując się na orzeczenia sądów, prelegent podkreślił, że właśnie dzięki istnieniu przepisów dotyczących zwalczania nieuczciwej konkurencji udało się wyeliminować bezprawne zachowania konkurentów.

W czwartym referacie *Prawo zwalczania nieuczciwej konkurencji – wczoraj, dziś i jutro* prof. UAM dr hab. Jakub Kępiński odniósł się w pierwszej kolejności do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r. i podkreślił jej uniwersalność. Zauważył, że w ocenie twórców ustawy kreowała ona „bezwzględne prawa na przedsiębiorstwie”. Następnie prelegent odniósł się do obecnie obowiązującej ZNKU. Jego zdaniem ZNKU w chwili powstania była aktem nowoczesnym, zgodnym z przepisami międzynarodowymi i standardami europejskimi. Obecnie jednak, w szczególności w związku z implementacją dyrektywy 2005/29 o nieuczciwych praktykach rynkowych, regulacje przyjęte w przedmiotowej ustawie wymagają weryfikacji. Najlepszym rozwiązaniem, zdaniem prof. J. Kępińskiego, byłoby stworzenie jednego, spójnego aktu z zakresu nieuczciwej konkurencji. Wiązałoby się to z koniecznością oceny poszczególnych deliktów nieuczciwej konkurencji, w tym potrzeby ich utrzymania. Uzasadnione byłoby także „wyciągnięcie” poza ZNKU przepisów dotyczących ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa (art. 11 ZNKU). Przyjęcie bowiem, że obecna regulacja stanowi źródło prawa podmiotowego, stoi w sprzeczności z założeniami ZNKU, która co do zasady nie przyznaje żadnych praw podmiotowych.

Waga problemów podjętych podczas konferencji „Koncepcja prawa podmiotowego a potrzeby współczesnego obrotu prawnego” uzasadnia, zarówno w ocenie organizatorów, jak i referentów, rozwiniecie ich w odrębnej publikacji.

*Jakub Kępiński**

*Katarzyna Kłafkowska-Waśniowska***

*Agnieszka Pyrzyńska****

<https://doi.org/10.14746/spp.2024.4.48.11>

* Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland | Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-3738-1818>, e-mail: jakub.kepinski@amu.edu.pl.

** Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland | Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, <https://orcid.org/0000-0003-4164-979X>, e-mail: katarzyna.wasniowska@amu.edu.pl.

*** Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland | Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-0351-8396>, e-mail: agnieszka.pyrzynska@amu.edu.pl.

